

הלכות שבת פרק ב

א. דחוייה היא שבת, אצל סכנת נפשות, כשאר כל המצוות; לפיכך חולה שיש בו סכנה עושין לו כל צרכיו בשבת, על פי רופא אמן שלאותו מקום. ספק שהוא צריך לחלל עליו את השבת, ספק שאינו צריך, וכן אם אמר רופא לחלל עליו את השבת, ורופא אחר אומר אינו צריך מחללין עליו את השבת: שספק נפשות, דוחה את השבת.

ב. אמדוהו ביום השבת שהוא צריך לכך וכך שמונה ימים אין אומרים נמתין עד הערב, כדי שלא לחלל עליו שתי שבתות; אלא מתחילין מהיום שהוא שבת, ומחללין עליו אפלו מאה שבתות: כל זמן שהוא צריך ויש בו סכנה או ספק סכנה, מחללין מדליקין לו את הנר, ומכבין מלפניו את הנר, ושוחטין לו, ואופין ומבשלין, ומחמין לו חמין בין להשקותו בין לרחיצת גופו. כללו שלדבר: שבת לגבי חולה שיש בו סכנה הרי היא כחל, לכל הדברים שהוא צריך להן.

ג. כשעושים דברים אלו, אין עושין אותן לא על ידי גויים, ולא על ידי קטנים, ולא על ידי עבדים, ולא על ידי נשים כדי שלא תהא שבת קלה בעיניהם; אלא על ידי גדולי ישראל וחכמיהם. ואין מורין לנשים לעשות דברים אלו. ואסור להתמהמה בחלול שבת, לחולה שיש בו סכנה, שנאמר "אשר יעשה אתם האדם וחי בהם" (ויקרא יח, ה), ולא שימות בהם. הא למדת, שאין משפטי התורה נקמה בעולם, אלא רחמים וחסד ושלוש בעולם. ואלו המינים שאומרים שזה חלול ואסור, עליהן הכתוב אומר "וגם-אני נתתי להם, חקים לא טובים; ומשפטים לא יחיו, בהם" (יחזקאל כ, כה).

ד. החושש בעיניו והוא שיהיה בשתיקה או באחת מהן ציר, או שהיו דמעות שותתות מרב הפאב, או שהיה דם שותת מהן, או שהיה בהן קדח, וכיוצא בחלאים אלו הרי זה בכלל חולים שיש בהן סכנה, ומחללין עליו את השבת, ועושין לו כל צרכי רפואה.

ה. וכן כל שיש מכה בחלל גופו מן השפה ולפנים בין בפיו, בין במעיו, בין בכבדו וטחולו או בשאר כל שיש בחללו הרי זה חולה שיש בו סכנה. ואינו צריך אמד, שחלי כבד הוא; לפיכך מחללין עליו מיד, בלא אמידה. ומכה שהיא בגב היד וגב הרגל הרי זו כמכה שלחלל, ואינה צריכה אמד, ומחללין עליה את השבת. והחם שמצמר את הבשר כמכה שלחלל הוא, ומחללין עליו את השבת. וכן כל חלי שהרופאים אומרים שזה יש בו סכנה אף על פי שהוא בעור הבשר מבחוץ, מחללין עליו את השבת על פיהם.

ו. הבולע נימה שלמים מחמין לו חמין בשבת, ועושין לו כל צרכי רפואה: מפני שהיא סכנת נפשות. וכן מי שנשכו כלב שוטה, או אחד מזוחלי עפר שממיתין אפלו היו ספק ממיתין, ספק אין ממיתין עושין לו כל צרכי רפואה להצילו.

ז. חולה שאמדוהו רופאים להביא לו גרגרת אחת, ורצו עשרה בני אדם והביאו לו עשר גרגרות בבת אחת כלן פטורין מכלום: ואפלו הביאו בזה אחר זה, ואפלו הבריא בראשונה שהרי כלם ברשות הביאו.

ח. חולֵּה שְׁהִיָּה צָרִיךְ לִשְׁתִּי גִּרְגֻרוֹת, וְלֹא מִצָּאוּ אֵלָּא שְׁתִּי גִּרְגֻרוֹת בְּשְׁנֵי עֶקְצִין וְשְׁלוֹשׁ גִּרְגֻרוֹת בְּעֶקֶץ אֶחָד כּוֹרֵתִין הָעֶקֶץ שֵׁישׁ בּוֹ שְׁלוֹשׁ, אָף עַל פִּי שְׁאִין צָרִיכִין אֵלָּא לִשְׁתִּים, כְּדִי שֶׁלֹּא יִרְבוּ בִּבְצִירָה, אֵלָּא יִכְרְתוּ עֶקֶץ אֶחָד וְלֹא יִכְרְתוּ שְׁנַיִם. וְכֵן כָּל כִּיּוּצָא בְּזֶה.

ט. הַמְּבַשֵּׁל לַחֻלָּה בַּשַּׁבָּת, וְאֵכֹל הַחֻלָּה וְהוֹתִיר אֲסוּר לִבְרִיא לֶאֱכֹל מִן הַמוֹתֵר: גִּזְרָה, שְׁמָא יִרְבֶּה בַּשְּׁבִילוֹ. אֲבָל הַשּׁוֹחֵט לַחֻלָּה בַּשַּׁבָּת, מִתֵּר לִבְרִיא לֶאֱכֹל מִמֶּנּוּ בִּשְׂרֵי חֵי שְׁאִין בְּדָבָר תּוֹסֶפֶת, כְּדִי שֶׁנִּגְזֵר שְׁמָא יִרְבֶּה בַּשְּׁבִילוֹ. וְכֵן כָּל כִּיּוּצָא בְּזֶה.

י. חוֹלָה שְׁאִין בּוֹ סִכְנָה, עוֹשִׂין לוֹ כָּל צָרָכָיו עַל יְדֵי גוֹי. כִּיּוּצָא: אוֹמְרִין לְגוֹי לַעֲשׂוֹת לוֹ, וְהוּא עוֹשֶׂה לְבַשֵּׁל לוֹ וְלֶאֱפֹת, וְלִהְבִּיא רְפוּאָה מִרְשׁוֹת לְרִשְׁוֹת, וְכִיּוּצָא בְּאֵלּוּ. וְכֵן כּוֹחַל עֵינָיו מִן הַגּוֹי בַּשַּׁבָּת, אָף עַל פִּי שְׁאִין שֵׁם סִכְנָה. וְאִם הָיוּ צָרָכָיו, אֵין בָּהֶן מְלָאכָה עוֹשִׂין אוֹתָן אֶפְלוּ יִשְׂרָאֵל; לְפִיכָךְ מַעֲלִין אֲזַנִּים בַּשַּׁבָּת, וּמַעֲלִין אֲנָקְלִי, וּמַחֲזִירִין אֶת הַשֶּׁבֶר. וְכֵן כָּל כִּיּוּצָא בָּהֶן, מִתֵּר.

יא. הַיּוֹלֵדֶת, כְּשֶׁכּוֹרַעַת לִילֵד הָרִי הִיא בְּסִכְנַת נַפְשׁוֹת, וּמַחֲלָלִין עָלֶיהָ אֶת הַשַּׁבָּת: קוֹרְאִין לָהּ חֲכָמָה מִמָּקוֹם לְמָקוֹם, וְחוֹתְכִים אֶת הַטְּבוֹר, וְקוֹשְׁרִין אוֹתוֹ. וְאִם הָיְתָה צָרִיכָה לָנֶר בַּשַּׁעֲה שֶׁהִיא מַצְעֶקֶת בַּחֲבָלֶיהָ מִדְּלִיקִין לָהּ אֶת הַנֵּר, וְאֶפְלוּ הָיְתָה סוּמָה, מִפְּנֵי שֶׁדַּעֲתָהּ מִתִּישְׁבַּת עָלֶיהָ בַּנֵּר, וְאָף עַל פִּי שְׁאִינָהּ רוּאָה. וְאִם הָיְתָה צָרִיכָה לְשֶׁמֶן וְכִיּוּצָא בּוֹ, מְבִיאִין לָהּ. וְכָל שְׁאֶפְשָׁר לְשָׁנוֹת, מִשְׁנֵין בַּשַּׁעֲת הַבָּאָה, כְּגוֹן שֶׁתְּבִיא לָהּ חֲבֵרֶתָהּ, כְּלִי תְּלוּי בַּשַּׁעֲרָה; וְאִם אֵי אֶפְשָׁר, מְבִיאָה כְּדֶרֶכָּהּ.

יב. אֵין מִיִּלְדִּין אֶת הַגּוֹיָה בַּשַּׁבָּת, וְאֶפְלוּ בַּשֶּׁכָּר; וְאֵין חוֹשְׁשִׁין לְאִיבָהּ, וְאָף עַל פִּי שְׁאִין שֵׁם חֲלוּל. אֲבָל מִיִּלְדִּין אֶת בֵּת גֵּר תוֹשֵׁב, מִפְּנֵי שְׁאֵנּוּ מִצּוּין לְהַחֲיוֹתוֹ; וְאֵין מַחֲלָלִין עָלֶיהָ, אֶת הַשַּׁבָּת.

יג. חָיָה מִשְׁתַּחֲחִיל הָדָם לְהִיּוֹת שׁוֹתֶת עַד שֶׁתִּלָּד, וְאַחֵר שֶׁתִּלָּד עַד שְׁלוּשָׁה יָמִים מַחֲלָלִין עָלֶיהָ אֶת הַשַּׁבָּת, וְעוֹשִׂין לָהּ כָּל צָרָכֶיהָ, בֵּין שְׁאֶמְרָה צָרִיכָה אָנִי, בֵּין שְׁאֶמְרָה אֵינִי צָרִיכָה. וּמִשְׁלוּשָׁה וְעַד שֶׁבַע אִם אֶמְרָה אֵין אָנִי צָרִיכָה, אֵין מַחֲלָלִין עָלֶיהָ; וְאִם שֶׁתִּקָּה, וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר אִם אֶמְרָה צָרִיכָה אָנִי מַחֲלָלִין עָלֶיהָ אֶת הַשַּׁבָּת. וּמִשְׁבַּעַת וְעַד שְׁלוּשִׁים, הָרִי הִיא כַּחֲלוּלָה שְׁאִין בּוֹ סִכְנָה; וְאֶפְלוּ אֶמְרָה צָרִיכָה אָנִי, אֵין עוֹשִׂין לָהּ מְלָאכָה אֵלָּא עַל יְדֵי גוֹי.

יד. עוֹשִׂין מְדוּרָה לַחֲיָה, וְאֶפְלוּ בִּימֹת הַחֲמָה, מִפְּנֵי שֶׁהַצָּנֶה קָשָׁה לַחֲיָה הַרְּבִיָּה, בְּמָקוֹמוֹת הַקּוֹר; אֲבָל אֵין עוֹשִׂין מְדוּרָה לַחֲלוּלָה, לְהִתְחַמֵּם בָּהּ. הַקִּיּוֹ דָם וְנִצָּטֵנָן עוֹשִׂין לוֹ מְדוּרָה, אֶפְלוּ בְּתַקּוּפַת תְּמוּזָה. וּמִרְחִיצִין אֶת הַיּוֹלֵד בַּשַּׁבָּת בְּיוֹם שְׁנָלָד, אַחֵר שֶׁחוֹתְכִין אֶת טְבוֹרוֹ, אֶפְלוּ בַּחֲמִין שֶׁהוּחֲמוּ בַּשַּׁבָּת; וּמוֹלְחִין אוֹתוֹ, וּמְלַפְּפִין אוֹתוֹ, מִפְּנֵי שֶׁסִּכְנָה הִיא לוֹ, אִם לֹא יַעֲשׂוּ לוֹ כָּל אֵלֶּה.

טו. וְכֵן מִרְחִיצִים אוֹתוֹ לְפָנֵי הַמִּילָה, וְלֹאֲחֵר הַמִּילָה, וּבִיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי לְמִילָה, בַּחֲמִין שֶׁהוּחֲמוּ בַּשַּׁבָּת מִפְּנֵי הַסִּכְנָה. הָאִשָּׁה שִׁישְׁבָּה עַל הַמִּשְׁבֵּר, וּמִתָּה מְבִיאִין סִכִּין בַּשַּׁבָּת, אֶפְלוּ דֶּרֶךְ רִשׁוֹת הָרַבִּים, וְקוֹרְעִין אֶת כְּרִסָּהּ, וּמוֹצִיאִין אֶת הַיּוֹלֵד: שְׁמָא

ימצא חי שספק נפשות דוחה את השבת, ואפלו לזה שאין חזקתו חי.

זו. מפקחין פקוח נפש בשבת, ואין צריך לטל רשות מבית דין; והמקדים להציל הנפש, הרי זה משבח. פיצד: ראה תינוק שנפל לים פורס מצודה ומעלהו, ואף על פי שהוא צד הדגים עמו. שמע שטבע תינוק בים, ופרס מצודה להעלותו, והעלה דגים בלבד פטור מכלום. נתפון להעלות דגים, והעלה דגים ותינוק פטור, אפלו לא שמע שטבע: הואיל והעלה תינוק עם הדגים, פטור.

יז. נפל תינוק לבור עוקר חליה ומעלהו, ואף על פי שהוא מתקן בזה מדרגה בשעת עקירתו. ננעלה דלת בפני תינוק שובר את הדלת ומוציאו, ואף על פי שהוא מפצל אותה עצים שראויין למלאכה: שמא יבעת התינוק, וימות. נפלה דלקה, ויש שם אדם שחוששין שמא ישרף מכבין אותה להצילו מן האש, ואף על פי שהוא כובש דרך ומתקנה בשעת כבוי. וכל הקודם להציל, הרי זה משבח; ואינו צריך לטל רשות מבית דין, בכל דבר שיש בו סכנה.

יח. מי שנפלה עליו מפלת ספק הוא שם, ספק אינו שם מפקחין עליו; מצאוהו חי אף על פי שנתרוצץ, ואי אפשר שיכריא, מפקחין עליו ומוציאין אותו, לחיי אותה שעה. בדקו עד חטמו, ולא מצאו בו נשמה מניחין אותו, שפבר מת.

יט. בדקו ומצאו עליונים מתים לא יאמרו פבר מתו תחתונים, אלא מפקחין על הכל: שאפשר במפלת שימות העליון, ויחיה התחתון.

כ. היתה חצר שיש בה גויים וישראלים, אפלו ישראל אחר ואלף גויים, ונפלה עליהם מפקחין על הכל, מפני הישראל. פרש אחד מהם לחצר אחרת, ונפלה עליו אותה חצר מפקחים עליו: שמא זה שפרש הוא הישראלי, והנשארים גויים.

כא. נעקרו כלן מחצר זו לילך לחצר אחרת, ובעת עקירתם פרש אחד מהן ונכנס לחצר אחרת, ונפלה עליו, ואין ידוע מי הוא מפקחין עליו: שפיון שנעקרו כלם, אין פאן ישראל קבוע, וכל הפורש מהן כשהן מהלכין, הרי הוא בחזקת שפרש מן הרב. לפיכך אם היה הרב ישראל אף על פי שנעקרו כלם, ופרש אחד מהם לחצר, ונפלה עליו מפקחין עליו.

כב. המהלך במדבר, ולא ידע מתי הוא יום שבת מונה מיום שטעה ששה ומקדש שביעי, ומברך בו ברכת היום ומבדיל במוצאו בשבת. ובכל יום ויום, ואפלו ביום זה שהוא מבדיל בו ומקדש, מתר לו לעשות כדי פרנסתו בלבד, כדי שלא ימות. ואסור לו לעשות יותר על פרנסתו, שכל יום ויום ספק שבת הוא; ואם ידע שהיום שמיני ליציאתו, או חמשה עשר ליציאתו, וכיוצא בזה המנין הרי זה מתר לעשות כל מלאכה באותו היום, שהרי הדבר ודאי שלא יצא בשירה בשבת; ושאר הימים חוץ מיום זה, עושה כדי פרנסתו בלבד.

כג. גויים שצרו על עירות ישראל אם באו על עסקי ממון אין מחללין עליהן את השבת, ואין עושין עמהן מלחמה; ובעיר הסמוכה לספר, אפלו לא באו אלא על עסקי תבן וקש, יוצאין

עֲלִיָּהֶן בְּכָלִי זֵין, וּמַחֲלָלִין עֲלִיָּהֶן אֶת הַשַּׁבָּת. וּבְכָל מְקוֹם, אִם בָּאוּ עַל עֲסָקֵי נַפְשׁוֹת, אוֹ שְׁעָרְכוּ מִלְחָמָה, אוֹ שְׁצָרוּ סֶתֶם יוֹצְאִין עֲלִיָּהֶן בְּכָלִי זֵין, וּמַחֲלָלִין עֲלִיָּהֶן אֶת הַשַּׁבָּת. וּמִצְוָה עַל כָּל יִשְׂרָאֵל שְׂיִכּוּלִין לָבוֹא, לִצְאֹת וּלְעֹזֵר לְאַחִיהֶם שְׁבִמְצוֹר וּלְהַצִּילֵם מִיַּד הַגּוֹיִים בַּשַּׁבָּת; וְאִסּוּר לָהֶן לְהִתְמַהֵמָה לְמוֹצָאֵי שַׁבָּת. וּכְשִׁיֻּצִּילוּ אֶת אַחִיהֶן, מִתֵּר לָהֶן לַחֲזֹר בְּכָלִי זֵין שְׁלָהֶן לְמִקּוֹמָם בַּשַּׁבָּת, כְּדִי שְׁלֹא לְהַכְשִׁילָן, לַעֲתִיד לָבוֹא.

כד. וְכֵן סְפִינָה הַמְטָרֶפֶת בָּיָם, אוֹ עִיר שֶׁהִקִּיפָה נֶהָר מִצְוָה לִצְאֹת בַּשַּׁבָּת לְהַצִּילָן, בְּכָל דָּבָר שְׂיִכּוּל לְהַצִּילָן. וְאִפְּלוּ יָחִיד הַנִּרְדָּף מִפְּנֵי הַגּוֹיִים, אוֹ מִפְּנֵי שֶׁהוּא רוֹדֵף אַחֲרָיו לְהַרְגּוֹ מִצְוָה לְהַצִּילוֹ, וְאִפְּלוּ בַּעֲשִׂית כַּמָּה מְלָאכּוֹת בַּשַּׁבָּת; וְאִפְּלוּ לְתַקֵּן כָּלִי זֵין לְהַצִּילוֹ, מִתֵּר. וְזוֹעֲקִים עֲלִיָּהֶן וּמִתְחַנְּנִים בַּשַּׁבָּת, וּמִתְרִיעִין עֲלִיָּהֶן לְעֹזֵר אוֹתָם; וְאִין מִתְחַנְּנִים וְלֹא זוֹעֲקִין עַל הַדָּבָר, בַּשַּׁבָּת.

כה. צָרִין עַל עִירוֹת הַגּוֹיִים, שְׁלוּשָׁה יָמִים קֹדֶם לַשַּׁבָּת; וְעוֹשִׁין עֲמָהֶן מִלְחָמָה בְּכָל יוֹם וְיוֹם, וְאִפְּלוּ בַּשַּׁבָּת, עַד שְׂכּוּבִשִּׁין אוֹתָהּ, וְאַף עַל פִּי שֶׁהִיא מְלַחֶמֶת הָרְשׁוֹת: מִפִּי הַשְּׁמוּעָה לְמָדוּ, "עַד רִדְתָּה" (דְּבָרִים כ, כ), וְאִפְּלוּ בַּשַּׁבָּת. וְאִין צָרִיךְ לוֹמַר בְּמִלְחָמָת מִצְוָה; וְלֹא כַּבֵּשׂ יְהוֹשׁוּעַ יְרִיחוֹ, אֵלֹא בַּשַּׁבָּת.